మీటింగ్ పెళ్ళి!

మీటింగు పెళ్ళి జరుగుతోంది!

సభలో, జనం బాగానే వున్నారు. మిని స్టర్ గారొకాయన వేదిక మధ్య పెద్ద కుర్చీలో, పూల దండలతో కూర్చుని వున్నారు.

"మంత్రిగారి పెళ్ళా?" అని వచ్చేవాళ్ళు ఆశ్చర్యపడి, కాస్సేపటికి కాదని తెలుసుకుని, అసలు వధూవరుల్ని చూసి మళ్ళీ ఆశ్చర్యపడుతున్నారు.

సమయానికి చాకలి బట్టలు తేకపోతే పెట్టి అడుగున పడేసిన గుడ్డలేవో బయటికి తీసి తొడుక్కొచ్చిన బాపతు వాడిలాగున్నాడు — పెళ్ళికొడుకు!

పెళ్ళికూతురికి కూడా, పెళ్ళికూతురు లక్షణాలే కోశానా లేవు. నాగరాలూ బాసికాలూ పెట్టుకోకపోతే మానె, పట్టు చీరన్నా కట్టుకోలేదు. వడ్డాణాలూ చంద్ర హారాలూ ధరించకపోతే మానె, చేతికి ఒక్కగాజన్నా వేసుకోలేదు. పసుపు పారాణులూ కళ్ళ కాటుకలూ దిద్దుకోకపోతే మానె, నుదుట చిన్నబొట్టన్నా పెట్టుకోలేదు. వోరచూపులు కురిపిస్తూ తల వొంచుకోకపోతే మానె, కాస్త సిగ్గన్నా అభినయించడం లేదు! పైగా తనే ఎవరి పెళ్ళికో వొచ్చినట్టు దిక్కులు చూస్తోంది. అప్పుడప్పుడు పెళ్ళి కొడుకువేపు చూసి, నవ్వి, మాట్లాడుతోంది. వధూవరులిద్దరూ, వధూవరుల పాత్రలకు ఘోరా న్యాయాలు తలపెట్టిన వాళ్ళలాగున్నారు.

పెళ్ళికొడుకూ, పెళ్ళికూతురూ అంత ఏబ్రాసుల్లా వున్నందుకూ; పెళ్ళి బట్టల ధగద్ధగలతో, అలంకారాల తళత్తళలతో చూడముచ్చటగా లేనందుకూ, ప్రేక్షకుల్లో కొంచెం ఎక్కువ మందే అసంతృప్తి చెందుతున్నారు. ఆ వధూవరుల పక్కన పూల దండల మంత్రిగారు వుండబట్టి; ఆయన మొహంలో, బట్టల్లో, ఠీవిలో, పెళ్ళికళ వుట్టి పడుతుండబట్టి; ఆ ప్రేక్షకులు కొంతన్నా వూరట చెందుతున్నారు. ఆ పద్ధతి మీద కూడా సంతృప్తి చెందక, ఇంకా అసంతృప్తి చెందేవాళ్ళు చెందుతోంటే, నిరుత్సాహపడే వాళ్ళు పడుతున్నారు.

ఈ పెళ్ళికొచ్చినందుకు వాళ్ళకా శిక్ష చాలదన్నట్టు రెండు గంటలనించీ నలుగురు పెళ్ళిపెద్దలు ఒకరి తర్వాత ఒకరు ఉపన్యాసాలకు లంకించుకుని ప్రేక్షకుల్ని తమ శాయశక్తులా చావగొడుతున్నారు. కొందర్ని పరిగెత్తిస్తున్నారు కూడా.

ఆ ఉపన్యాసకుల్ని చూస్తూ వుంటే — వాళ్ళకి జీవితమంతా అలా మైకు పట్టుకుని నిద్రాహారాలు లేకుండా ఉపన్యసిస్తూ వుండడాన్ని మించిన ఆనందం ఇంకేమీ వుండదనీ; అప్పుడప్పుడూ వాళ్ళు కోరుకునే ఏ సిరిసంపదలూ, ఏ మంత్రి పదవులూ, ఏ భగవద్దర్శనాలూ, ఏ సినిమా తారలతో గ్రూప్ ఫొటోలూ, ఈ జగత్తులో ఇంకే కార్యమూ, అలా మైక్ పట్టుకుని ఉపన్యసించడంతో సాటిరాదనీ; ఆ విధంగా మైక్ పట్టుకుని ఉపన్యసిస్తూ, ఉపన్యసిస్తూ, ఉపన్యసిస్తూ ఇంకో స్పీకర్‌కి మైక్ ఇచ్చేయ్యాలనే ఊహనే మెదడులోకి జొరబడనివ్వకుండా మైకుని స్వంతం చేసేసుకుని, మైకుని ఆలింగనంలోకి లాగేసుకుని, మైక్‌ని తనలో, తనని మైక్‌లో ఐక్యం చేసేసుకుని, అలా .... అలా .... అలా.... ఉపన్యసిస్తూ కన్ను మూసెయ్యడాన్ని మించిన బ్రహ్మానందం వారు ఇంకెక్కడా పొందలేరనీ; మహా ఓపికమంతుడైన, మొహమాటస్తుడైన, సహనశీలియైన ప్రేక్షకుడికి కూడా తెలిసిపోతోంది.

పదకొండో ఏట పెళ్ళిచేసుకుని స్నేహితురాళ్ళనందర్నీ విడిచి బావురుమని ఏడుస్తూ అత్త వారింటికి పోతున్న ఏ వెంకమ్మలాగానో, లక్ష్మమ్మ లాగానో, ఒక్కొక్క ఉపన్యాసకుడూ మైక్‌ని వదల్లేక, వదల్లేక, వదల్లేక, వదిలినప్పుడల్లా — "హమ్మయ్య! వీడు వొదిలాడు!" అంటున్నారు కొంచెం ధైర్యస్తులు గట్టిగానే!

"వొదిలాడంటావా? అదుగో! మళ్ళీ వొస్తున్నట్టున్నాడు" అని తర్వాత ఉపన్యాసకుణ్ణి చూసి, మళ్ళీ పాతవాడే వెనక్కి వొస్తున్నాడని భ్రమ చెందుతున్నారు, అప్పటికే కొంత మానసిక రుగ్మతకు లోనై తమకళ్ళని తామే నమ్మలేక పోతున్న రోగగ్రస్తులు.

అప్పటికి నలుగురు పెద్దలు మాట్లాడారు. మొదటాయన మాట్లాడిందే రెండో ఆయన మాట్లాడాడు. మొదటాయనా రెండో ఆయనా మాట్లాడిందే, మూడో

ఆయన మాట్లాడాడు. మొదటాయనా, రెండో ఆయనా, మూడో ఆయనా, మాట్లాడిందే, నాలుగో ఆయన మాట్లాడాడు. ఒక బ్రాహ్మణ యువతి, ఒక హరిజన యువకుణ్ణి పెళ్ళాడడం మహాగొప్ప సాహస కార్యం అట! ఉపన్యాసకులందరూ అదే మాటా, అదే పాటా!

ఇప్పుడు ఐదో ఆయన లేచాడు. ఈయనేవైనా కొత్త పుంతలు తొక్కుతాడేమోనని చాలామంది ప్రేక్ష కులు ఆశించారు. ముఖ్యంగా పెళ్ళికూతురు ఆశిం చింది.

కానీ ఐదో ఆయనా ఆ పాటే ఎత్తుకున్నాడు. తన వెనకటి పెద్దలు తనకు మైకు వొదిలారన్న కృతజ్ఞతో యేమో ఈయనా వాళ్ళదారే పట్టాడు. ఒక బ్రాహ్మణ యువతి ఒక హరిజన యువకుణ్ణి పెళ్ళాడడం మహా ద్భుత సాహసోపేతమైన కార్యం — అన్నాడు! ఒక శ్రోత్రియ బ్రాహ్మణుడు తన కుమార్తెను ఒక హరి జనుడికిచ్చి వివాహం జరపడం ఇంతో అంతో చెప్ప లేనంత మహత్తర ఘనకార్యం — అన్నాడు! — ఆ రకంగా, ఐదో ఆయనకూడా పాత పెద్దల లాగే పెళ్ళి కుమార్తెనీ, ఆమె తండ్రిగారినీ, పొగడ్తలతో ముంచెత్తే శాడు — వారిద్దరూ అంతంత ముందడుగులు వేస్తు న్నందుకు! అంత అభ్యుదయ పథంలో నడుస్తున్నం దుకు! అంత సర్వమానవ సమానత్వం సాధిస్తున్నం దుకు! — ఇంకా చాలా చాలా అన్నాడు. ఆయనకు చాలా మాటలు వచ్చునని వొప్పుకోక తప్పని ఇర కాటంలో ప్రేక్షకుల్ని పెట్టేశాడు.

మొదటిదఫా పొగడ్తలు ముగించి ఒకసారి పెళ్ళి కొడుకువేపు వోరచూపు చూశాడు — వీడి సంగతేవి టన్నట్టు! ఇక తర్వాత కులాంతర వివాహాల ప్రాశస్త్యం గురించి ఎత్తుకున్నాడు — అదికూడా పాత వాళ్ళలాగే. మైకు ఇచ్చారన్న కృతజ్ఞతే మరి అది!

విసుగొచ్చేస్తోంది సుశీలకి. ఐదు రోజుల పెళ్ళో, మూడు రోజుల పెళ్ళో, ఒక్క రోజుపెళ్ళో చేసుకో అక్క ర్లేకుండా కాస్సేపు కుర్చీలమీద కూర్చుని మీటింగ్ పెళ్ళి చేసుకోడానిక్కూడా విసుగొచ్చేస్తోంది — సుశీలకి!

"ఏమిటీగోల?" అన్నట్టు రాధాకృష్ణ వేపు చూసింది.

అతను కొంచెం నవ్వి "విసుగ్గా వుందా?" అన్నాడు.

"ఏం? నీకు లేదా?" అని కోపం తెచ్చుకుంది సుశీల.

అతను నవ్వి, తన తరతరాల హరిజన సహనం చూపించి వూరుకున్నాడు. పైగా "నాకు సరదాగా వుంది" అన్నాడు.

ఐదో ఉపన్యాసం సాగుతోంది, పెద్ద పెద్ద కేకల్తో! ఆయనకు మైకుల్లో విశ్వాసం పోయినట్టుందా క్షణాల్లో. యంత్ర సహకారాన్ని తిరస్కరించి, తన కంఠ స్వరాన్నే హెచ్చించి హెచ్చించి, తన ఉపన్యాసాన్ని మర్నాడు పేపర్లలో సరిగ్గా ముద్రిస్తారో లేదో, వేదిక పక్కనే కూర్చున్న జర్నలిస్టులు సరిగ్గా రాసుకుంటారో లేదో అనే అపనమ్మకంతో, తన ఉపన్యాసం ఇప్పుడే ఇక్కడినించే ఒక్క అక్షరం వమ్ముగాకుండా యావత్ భారత దేశానికీ వినిపించేటట్టు విశ్వ ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాడు.

ఆ పరమాద్భుత క్షణాలలో భారత దేశంలో గోల లన్నీ అణగారి పోయాయి. బస్సులూ రైళ్ళూ విమా నాలూ, పిల్లలూ పిట్టలూ జంతువులూ అన్నీ, అంతా ఆ ఉపన్యాసకుడి మహోన్నత కంఠస్వరం కిందపడి నిశ్శబ్దమైపోయాయి. ఆ కంఠం ఒక్కటే .... క్షణక్షణానికీ ఉత్సాహం పెంచుకుంటూ భారత భూమ్యాకాశాల్ని ఆక్రమిస్తోంది.

"హరిజనులు ఎవరు?" అని ఒక భేరీ నినాదం వంటి గావుకేక పెట్టాడాయన.

"హరిజనులు అంటరాని వారేనా?" అని ఇంకో యుద్ధనినాదం చేశాడు.

ఆ తర్వాత తన చిన్నతనంలో తనకు హరిజన ప్రేమ ఎలా పుట్టుకొచ్చిందో చెప్పుకొచ్చాడు.

".... ఒకసారి.... నేను నా చిన్నతనంలో.... ఒకసారి .... ఒక .... హరిజన బాలుడితో ఆడుకున్నాను .... వాడి వీపు మీద .... నేను .... గుర్రం ఎక్కి .... నన్ను ఎంతో ఆనందంగా .... వాడు మొయ్యడం .... నేను ఎంతో ఆనందంగా .... ఆ యొక్క హరిజన బాలుణ్ణి తాకి అతని వీపు ఎక్కడం .... ఆ విధంగా మేము ఆడుకున్నాము .... ఆ దృశ్యం మా నాయనమ్మగారు పెరట్లో తులసి పూజ చేసుకుంటూ చూశారు. ఆవిడ

.... ఆ యొక్క పూజ కూడా విడిచిపెట్టేసుకుని .... వీధి గుమ్మంలోకి వచ్చి నన్ను .... కోపంగా పిలిచారు 'మాలవాడితో ఆడ తావురా వెధవా?' అని కళ్ళెర్ర చేశారు. నన్ను వెంటనే పెరట్లోకి వచ్చి బట్టలు విడిచేసి స్నానం చెయ్యమన్నారు. '.... ఎందుకు స్నానం చెయ్యాలి?' అని నేను ఎదురుప్రశ్న వేశాను .... అటు వంటి ప్రశ్న మా నాయ నమ్మగారు ఎన్నడూ ఎరగరను కోండీ .... నాలో విప్లవభావాలు ఆనాడే ఉదయించా యని .... ఈనాడు తెలుసుకోగలుగుతున్నాను .... ఇంతకీ ఆ రోజున.... నేను స్నానానికి రానన్నాను. గుర్రం ఆట మానన్నాను. మా నాయనమ్మగారిని చూసి దూరంగా పోయి నించున్న ఆ యొక్క హరిజన బాలుడి వీపు పైకి మళ్ళీ లంఘించి ఊగడం ప్రారం భించాను. ఆ విధంగా నేను .... హరిజనుల్ని ప్రేమిం చడం .... ఆనాడే, నా చిన్ననాడే, ఎవ్వరూ నేర్ప కుండానే నేర్చుకున్నాను .... ఆ యొక్క సంఘటన అప్పుడే అయిపోయిందనుకోకండి .... మా నాయ నమ్మగారు చాలా కోపంతో ఈ సంగతి మా నాన్నగారికి నివేదించారు. ఆయన నన్ను కోపంగా అడిగారు 'మాలవాళ్ళతో ఆడావా' అని....! 'ఆడానండీ నాన్న గారూ!' అని ధైర్యంగా ఒప్పుకున్నాను. 'ఆడితే వెంటనే శుచిగా స్నానం చెయ్యాలని తెలియదురా సన్యాసీ?' అని కోప్పడ్డారు మా నాన్నగారు. ఆయన గొప్ప వేద పండితుడు లెండి .... ఆ విధంగా ఆయన కేకలేసినా నేను అలాగే నిలబడి 'మాల వాళ్ళను ముట్టుకుంటే నేనెందుకు స్నానం చెయ్యాలి నాన్నగారూ?' అని అడిగాను...." అనేసి ఉపన్యాసకుడు ప్రేక్షకుల్ని నవ్వు మొహంతో పరికించాడు.

"అవును. నిన్ను ముట్టుకున్నందుకు మాలవాళ్ళు స్నానం చెయ్యాలి గానీ" అని అరిచారెవరో. అక్కడ వున్న వాళ్ళంతా నవ్వారు.

"వారం పదిరోజుల కిందట ఈయన ఇంకో పెళ్ళిలో మాట్లాడ్డం చూశాను. అప్పుడు కూడా సరిగ్గా ఈ సంగతే మాట్లాడాడు" అని చెపుతున్నా డొకాయన పక్క వాళ్ళకి.

ఉపన్యాసకుడు ఒక దగ్గు దగ్గాడు, ప్రేక్షకుల్ని తనవేపే చూడమన్నట్టు.

"మాలలు మాత్రం మనుజులు గారా నాన్న గారూ? — అని మా నాన్నగార్నే ఎదిరించాను. అప్పటి నించీ నాకీ హరిజన సేవంటే...."

"తెగ కోస్తున్నాడు" అంది సుశీల మొహం చిట్లించి.

రాధాకృష్ణ నవ్వి — "ఈయన హరిజన సేవ గురించి వాళ్ళ ఊళ్ళో వాకబు చేస్తే సరి" అన్నాడు.

"చిరంజీవి సౌభాగ్యవతియగు సుశీలా దేవి బ్రాహ్మణ యువతియైయ్యుండి ఒక హరిజనుణ్ణి వివాహ మాడుటకు నిశ్చ యించుకున్నదీ అంటే, ఆ యొక్క సంస్కార భావాలకు ఆమెను నేను అభి నందించకుండా వుండలేకపోతున్నాను. నా శరీరం పులకలెత్తిపోతోంది. .... ఆ యొక్క పెళ్ళి కుమార్తె తండ్రిగారి యొక్క ధైర్యం, ఆ యొక్క అభ్యుదయ భావాలూ.... ఆయనను నేను అభినందించకుండా వుండలేక పోతున్నాను" — మొత్తానికి ఆయన పెళ్ళి కూతుర్నీ, పెళ్ళి కూతురు తండ్రినీ అభినందించ కుండా వుండాలనే విశ్వప్రయత్నం చేసినట్టున్నాడు.

"ఈ కాలంలో కులాలు పోయాయి, పోయాయి అంటారు. ఎక్కడ పోయాయి?" అని మళ్ళీ ఒక గావుకేక పెట్టాడు. చెవులు దురదలు పుట్టేట్టు అంత పెద్దకేక పెడితే పెట్టాడుగానీ కాస్త మంచిమాటే అన్నాడు. వొప్పుకోవలసిన మాట.

"మన పద్మావతీదేవి వంటి యువతీ యువ కులే...."

"పద్మావతి కాదండీ .... సుశీల" అన్నాడు పద్మా వతి తండ్రిగాని సుశీల తండ్రి.

"అదేననుకోండీ .... మన సుశీలాదేవి వంటి యువతీ యువకులే ఈ అభ్యుదయ పధాన నడిచి...." అవే మాటలు! అవే కేకలు! అవేప్రశంసలు! అవే గింగిరాలు!

సుశీల రాధాకృష్ణని చాలా స్నేహితంగా ప్రేమగా, ఆప్యాయంగా చూస్తోంది అప్పుడప్పుడూ.

పెద్దలు హరిజన సానుభూతి కురిపించినప్పుడు అతనేమంటాడో సుశీలకు తెలుసు గానీ ఇప్పుడు .... ఇక్కడ .... ఏ మనుకుంటున్నాడో తెలీడంలేదు.

రాధాకృష్ణ సుశీలని చూసి నవ్వుతూ — "నన్ను చేసుకుంటున్న నీ సాహసానికి ఎన్ని పొగడ్తలో చూశావా?" అన్నాడు.

"పొగడ్తలా, పాడా? నువ్వు హరిజనుడివై నా ప్రాణాలు తీస్తున్నావు" అని విసుక్కుంది సుశీల.

అప్పుడొక అత్యద్భుతమైన విషయం జరిగింది. ఐదో ఉపన్యాసకుడు మైక్ పట్టుకుని పూర్తిగా గంట న్నర వేళ్ళాడకుండా రెండు నిమిషాల ముందే — గంటా ఇరవయ్యెనిమిది నిమిషాలకే ఉపన్యాసం ముగించి ఆరో ఆయనకి మైక్ ఇచ్చేశాడు!

ఆ కార్యం ప్రేక్షకుల్ని మొదట దిగ్భ్రాంతుల్ని చేసింది. గత ఉపన్యాసకులెవ్వరూ చెయ్యని అంత ఉదార కార్యం ఐదో ఉపన్యాసకుడు చేసినందుకు ప్రేక్షకులందరి కళ్ళూ చెమ్మగిల్లాయి. ఆ ఉదార పురు షుడికి వీడ్కోలు చెపుతూ కరతాళ ధ్వనులు మిన్ను ముట్టాయి. కెమేరాలన్నీ ఐదో ఉప న్యాసకుడి చుట్టూ ప్రదక్షిణలు తిరిగాయి. జర్నలిస్టులు, గబగబా పదేసి పేజీలు రాసేసుకున్నారు. మైక్‌ని రెండు నిముషాల ముందు విడిచిపెడితే ఎంత కీర్తి వస్తుందో ఆ క్షణంలో ఉపన్యాసకులందరికీ చక్కగానే అర్థమైంది.

ఆరో ఆయన గంభీర వదనంతో లేచాడు. ఈయన కొంచెం కొత్తదారి తొక్కినట్టే కనపడ్డాడు. కట్న పిశాచాన్ని హతమార్చి భారత యువతుల జీవితాలు మంగళప్రదం చెయ్యవలసిన బాధ్యత యువతరం మీదా, యువతరం తండ్రుల తరం మీదా వుంద న్నాడు. ఈ కులాంతర, మతాంతర, కట్నాంతర వివా హాలు మాత్రమే ప్రగతి పథానికి బాటవేస్తాయనీ, ఇటువంటి వివాహం ఊరుకొక్కటి జరిగితే చాలు సర్వానర్థాలూ పోయి దేశం సిరిసంపదలతో తుల తూగుతుందనీ, జనులంతా స్వర్గ సుఖాలలో తేలి యాడాలంటే ఈ కులాంతర వివాహాలను మించిన మార్గంలేదనీ, ఇతర మార్గాలెన్ని అయినా దీనికి సాటిరావనీ, లేవనీ, కావనీ, స్పష్టంగా తేల్చి చెప్పేశాడు. అంచేత సభికులందర్నీ ఈ మార్గాన్నే నడిచి — పెళ్ళి అయిపోయిన వాళ్ళనికూడా — అభ్యుదయం సాధించమన్నాడు.

ఆయన ఓ కన్ను కెమేరా వాళ్ళమీదా, ఓ కన్ను పత్రికల వాళ్ళమీదా వేసివుంచాడు. ఆయన కళ్ళు తమ మీద లేకపోడం చేత, జనం, ఎవళ్ళ సంగతులు వాళ్ళు యథేచ్ఛగా మాట్లాడుకోగలుగుతున్నారు.

ఇంతసేపు పెళ్ళి చేసుకోవడం పరమ దుర్భరంగా వుంది సుశీలకి. మొదట్లో ఏదో కాస్త సరదా పడిందిగానీ ఇప్పుడిక అదంతా హరించిపోయింది. "పోనీలే, ఇది నా పెళ్ళే కదా?" అని ఎంత ఉత్సాహ పడదామన్నా చేతకాకండా అయిపోతోంది. "బాబోయ్! ఇకమాను పెళ్ళి చాలు. ఏమన్నా కావాలంటే, మీరు చేసుకోండి — అని చెప్పెయ్యనా గట్టిగా?" అని సీరియస్‌గా రాధా కృష్ణ నడిగింది.

అతను నవ్వి "కూచో రాదూ? సరదా గానే ఉందిగా?" అన్నాడు— కుర్చీ లోపలికి జరుగుతూ.

"అందుకే నువ్వు హరిజనుడివై పుట్టావు" అని కోపంగా విసుక్కుంది సుశీల.

తన పెళ్ళి ఇంత ఘోరమైన ఆలశ్యంతో జరుగు తుందని సుశీల కలలో కూడా అనుకోలేదు. ఒకవేళ రాధాకృష్ణ అనుకున్నాడేమో అని అతన్ని అడిగింది. అతను కూడా అనుకోలేదన్నాడు. వాళ్ళిద్దరూ ఏమను కున్నారంటే, వాళ్ళ పెళ్ళి తొమ్మిది నిమిషాల్లో అయిపో వాలనుకున్నారు. మహా అయితే పదకొండు నిమి షాల్లో! "అలా జరిగేట్టు అయితేనే మీటింగు పెళ్ళి చేసు కుంటాం" అన్నారు.

"అలాగే చేయించేస్తాను. అసలు ఎనిమిది నిమి షాల్లో చేయించేస్తాను" అన్నాడు పిల్ల తండ్రి.

కుర్ర నాగమ్మలిద్దరూ నమ్మేశారు. నమ్మేసి పెళ్ళి ఏర్పాట్లేవిటో, ఎక్కడో, ఎప్పుడో, ఎలాగో, ఎందుకో పట్టించుకోడం మానేశారు. ఫలానారోజు ఫలానా చోటికి, ఫలానా నిముషానికి రమ్మంటే వస్తాంగానీ ఇంక మాకేం చెప్పొద్దన్నారు.

సరిగ్గా అలాగే వచ్చారు ఇందాక. తీరా చూస్తే ఇదీ సంగతి. పెద్ద హాలూ, బెంచీలూ, కుర్చీలూ, మైకూ, దానిచుట్టూ ఉపన్యాసకులూ!

పెళ్ళికూతురు తన వివాహ భారం తండ్రిమీద పెట్టింది. ఆయన దాన్ని 'కుల నిర్మూలన సంఘం' వారిమీద పెట్టాడు. వారు తమ కీర్తి ప్రతిష్టలన్నీ విని యోగించి ఆ సభకు రాజకీయ, విద్య, వైద్య, న్యాయ, పోలీసు — మొదలైన అన్ని రంగాల నుంచీ ఉపన్యాస కుల్నీ, హాలు నిండా ప్రేక్షకుల్నీ రాబట్టగలిగారు.

ఇప్పుడు సుశీల చాలా పశ్చాత్తాప్పడి పోతోంది. తన పెళ్ళి ఎవరి పెళ్ళో అయినట్టు, దాని బాధ్యత తండ్రి చేతుల్లో పెట్టెయ్యడం, ఆయన దాన్ని కుల

నిర్మూలన సంఘం వాళ్ళ చేతుల్లో పెట్టెయ్యడం, వాళ్ళు దాన్ని సంస్కర్తోపన్యాసకుల చేతుల కప్ప గించడం, వాళ్ళు తమ పెళ్ళికొచ్చి, తమ ఇద్దరి అభి ప్రాయాలకూ విరుద్ధంగా వెధవ చెత్తంతా మాట్లాడు తోంటే తామిద్దరూ నోళ్ళు మూసుకుని గుడ్లప్పగించి కిక్కురు మనకుండా వినవలసి రావడం — ఇదంతా చాలా పొరపాటై పోయిందనీ విచారపడి పోతోంది.

ఆరో ఉపన్యాసం కూడా వెనకటి ఉప న్యాసాల ధోరణిలోకే దిగిపోయింది. తనకు అసలు ఈ పెళ్ళి భోగట్టా ఎలా అందిందో, అప్పుడు తను ఎంత ఆనందపడిపోయాడో, ఈ కాలం పిల్లల సాహసాలు తల్చుకుంటూ ఎట్లా ఇంటికి చేరాడో, ఆనాటి నుంచీ ఈ శుభ (మైకు దొరికే) క్షణాలకోసం ఎంత ఎదురు చూస్తున్నాడో, ఈ మీటింగుకి అర గంట ముందే వచ్చి ఎక్కడెక్కడ నిలుచున్నాడో, అంతా వర్ణించుకొచ్చాడు అర గంటసేపు. ఆరో ఉపన్యాసకుడు ఒకసారి ఆగి, కొంచెం దగ్గి, ఫొటోగ్రాఫర్ల వేపు ఓ కన్ను పారేసి, జేబు లోంచి చేతిరుమాలు బైటికి తీసి ఎందుకో సిద్ధంగా వుంచుకున్నాడు.

"హరిజనవాడల గురించి మీలో ఎంత మందికి తెలుసునో గానీ .... హరిజన వాడలు .... ఊరికి .... పల్లె గానివ్వండీ, పట్నం గానివ్వండీ .... ఊరికి చాలా దూరాన వుంటాయి. అన్నీ చిన్న చిన్న గుడిసెలు .... ఇరుకిరుకు సందులు .... మనుషుల్ని రాసుకుంటూ పందులు తిరుగుతూ వుంటాయి. అక్కడ మురుగు గుంటల్లో దోమలు జుయ్యిమని లేస్తూ వుంటాయి .... ఇదంతా నాకెలా తెలుసునంటారేమో! నేను గాంధీ మహాత్ముడి బోధనలు విని, ప్రభావితుణ్ణై హరిజన వాడల్లో తిరిగిన వాడిని. నేనొక్కణ్ణే కాదనుకోండీ. అప్పుడు నా వంటి దేశ సేవకులందరూ హరిజన వాడలు చూసి వచ్చేవారు." ఆయన జేబురుమాలు ముక్కు దగ్గిర పెట్టుకుని హరిజనవాడల వర్ణన ముగిం చాడు — "అటువంటి దుర్భర నరకాన్ని ఒక బ్రాహ్మణ కన్య తన మెట్టినింటిగా వరించింది అంటే" అని ఆగి 'ఈ దుర్ఘటన జరగాల్సిందేనా? ఈ పెళ్ళిని మనం ఆప లేమా?' అన్నట్టు మొహంపెట్టి విచారంగా నించు న్నాడు.

"ఈ పెళ్ళికూతురు వెళ్ళి ఆ మురికి గుంటల హరిజనవాడలో కాపరం చెయ్యబోతోందా?" అని కొందరు సభికులు ఆశ్చర్యపడుతున్నారు.

"ఇంతకీ ఏమంటాడీయన?" అని మరికొందరు విసుక్కుంటున్నారు. మరీ బొత్తిగా సాధుస్వభావులకూ, నిత్యమూ భగవద్గీత చదివేవాళ్ళని చూసేవాళ్ళకూ తప్ప మిగతా వాళ్ళకి ఎక్కువగానో, తక్కువగానో కోపాలు వస్తున్నాయి.

"ఇందుకు ముఖ్యంగా సుశీలాదేవి తండ్రి గారిని అభినందించి తీరాలి. సుశీలాదేవి తాతగారు కూడా నాకు బాగా తెలుసు. సంస్కృతం అంతా నేను వారి దగ్గిరే నేర్చుకున్నాను. ఆయన నిప్పునికూడా కడిగే నిష్ఠాపరులు. నిజం చెప్పాలంటే ఈ కార్యానికి ఆయన ఆత్మ సంతోషించదనుకోండీ. అయితే ఈనాడు మనం .... పెద్దల ఆత్మ సంతోషాల్నీ, దుఃఖాల్నీ పట్టించుకో మనుకోండీ! పూర్వం పెద్దలు వాళ్ళ యుగధర్మం వాళ్ళు పాటించారు. ఈనాడు మన యుగ ధర్మం మనం పాటిస్తున్నాం...."

"మనం ఎంత కూల్‌డ్రింక్స్ ఇస్తే మాత్రం ఈ పెళ్ళి ముగిసేనాటికి ఈ సభలో ఒక్కరైనా వుంటారం టావా?" అంది సుశీల విసుగ్గా, రాధాకృష్ణతో.

రాధాకృష్ణ మాట్లాడలేదు.

"నేనిక పోదల్చుకున్నాను. నువ్వుకూడా వస్తావా? లేకపోతే రేపు ఆఫీసులో కలుద్దాం" అంది మళ్ళీ.

రాధాకృష్ణ నిమ్మకు నీరెత్తినట్టు కూర్చుని వింటు న్నాడు — ఏ తొంభయ్యో ఏటో రావలసిన వైరాగ్యం అతనికీ పెళ్ళినాడే పట్టుకున్నట్టుంది.

ఆరో ఉపన్యాసం సాగుతూనే వుంది. గంటన్నర దాటిపోయింది! ఒక్క నిముషం ముందు మైక్ విడిచి పెడితే ఎంత కీర్తి వరిస్తుందో తెలిసికూడా దాన్ని కాలదన్నేశాడాయన. జరిగినదంతా మళ్ళీ సింహావ లోకనం చేస్తానంటున్నాడు.

"ఒక బ్రాహ్మణ యువతి.... ఒక హరిజన యువ కుణ్ణి...."

స్టేజి దూకి పరిగెత్తాలనుకుంది సుశీల.

ప్రేక్షకులు ఏదో ముంచుకుపోయినట్టు లేస్తు న్నారు. అవతల పెద్ద మనిషి మాట్లాడుతోండగానే!

"చాల్లే. దిగు.... దిగు...." అనికూడా పిల్లకాయ లెవరో అరిచారు.

ఉపన్యాసకుడు కంగారు పడిపోయాడు. చాలా గంభీరంగా సభకు నమస్కారం పెట్టి, ఒక్క అడుగు వెనక్కి వేసి చప్పున పెళ్ళికొడుకు మీదికి వొంగి — "ఏవన్నా మాట్టాడతావా అబ్బాయ్?" అనేశాడు. అసలు పెళ్ళికొడుకుని మాట్లాడమనాలని ఆయన కే కోశానా లేదు.

పెళ్ళికొడుకు హడలిపోయి, సిగ్గుపడి పోయి, కుర్చీలోపలికి దూరిపోయి — "ఊహూ .... వొద్దండీ.... నాకు రాదండీ...." అని మెలికలు చుట్టుకుపోయాడు.

మైక్ ఇస్తానంటే వొద్దనే మానవుణ్ణి వెర్రి చూపు చూసి మళ్ళీ తనే మైక్ దగ్గిరికి వొచ్చి సభలో వాళ్ళంతా ఇలాగే హరిజన బాలికల్నో, బాలుళ్ళనో పెళ్ళాడి ఆ పెళ్ళికి తనని పిలిస్తే, తను ఎప్పుడూ ఉపన్యాసాలిచ్చి సేవ చెయ్యడానికి సిద్ధంగా వుంటానని మనవి చేసి — ఇక సభని నిజంగా ముగించబోయే మొహంపెట్టి — "ఎవరైనా మంగళం పాడతారా?" అన్నాడు, పెళ్ళికూతురి తండ్రికేసి చూసి 'మీరు పాడతారా?' అన్నట్టు.

సుశీల చప్పున లేచి మైక్ దగ్గిరికి పరిగెత్తింది — "నేను కొంచెం మాట్లాడతాను" అంది.

పెళ్ళి పెద్ద ఆశ్చర్యపడిపోయి ఆమెని అప్పుడే చూస్తున్నట్టు ఎగాదిగా చూశాడు.

సుశీల అప్పటికే మాట్లాడడం మొదలు పెట్టేసింది — "నేను ఉపన్యాసం ఇచ్చి మిమ్మల్ని విసిగించను. దయచేసి నాకు ఒక్క ఐదు నిముషాలు టైమ్ ఇవ్వండి. నాలుగు మాటలు చెప్పి ఆపేస్తాను" అని ఆమె సభికుల్ని అర్థిస్తోంది.

పెళ్ళికొడుకు హడలిపోతున్నాడు.

ఉపన్యాసకులు తెల్లబోతున్నారు.

సభాసదులు కంగారైపోతున్నారు.

ఎక్కడి వాళ్ళక్కడ ఆశ్చర్యపడుతూ కూర్చుండి పోయారు.

సుశీలకేదో పూనకం వచ్చినట్టుంది. లేకపోతే అంత ఆవేశంగా, అంత నిర్మొహమాటంగా, ప్రారంభించగలిగేది కాదు.

"ఇప్పటికి ఆరుగురు ఉపన్యాసకులు ఆరు గంటలసేపు మీ సహనాన్నీ, మా సహనాన్నీ పరీక్షకు పెట్టి, చివరికి మనల్ని ఓడగొట్టి వాళ్ళే నెగ్గారు. ఇంత కష్టపడ్డందుకు ఒక్క మంచి మాట నేర్చుకున్నామా అంటే అదీలేదు. మొదటి ఉపన్యాసకుడి నించీ చివరి వరకూ ఆరుగురూ ఒకటే పాట!

ఒక హరిజనుణ్ణి పెళ్ళాడడం....

ఒక హరిజనుణ్ణి పెళ్ళాడడం....

ఒక హరిజనుణ్ణి పెళ్ళాడడం....

సాహసం.... సాహసం.... సాహసం....!

ఏమిటి సాహసం?

ఈ పెళ్ళి జరుగుతున్నది ఒక్కరికేనా?

ఇద్దరికి కాదా? బ్రాహ్మణ యువతి హరిజన యువకుణ్ణి చేసుకోవడమేగానీ, హరిజన యువకుడు బ్రాహ్మణ యువతిని చేసుకోడం లేదా? పొగడ్తలన్నీ బ్రాహ్మణ యువతికేనా? హరిజనుడి పేరు ఒక్కరూ ఎత్తలేదేం? — 'హరిజనుడంటే ఎలాగూ తక్కువవాడే. ఆ తక్కువ వాడు బ్రాహ్మణ యువతిని పెళ్ళాడ్డంలో గొప్ప ఏమీ లేదు' అనేకదా మీ అందరి అభిప్రాయం? 'ఓ హరిజనుడా! నీలాంటి తక్కువ వాణ్ణి ఒక బ్రాహ్మణ యువతి పెళ్ళాడి ఎంత త్యాగం, ఎంత సాహసం చేస్తోందో చూశావా?' అని ఇందరు సంస్కర్తలు బాహాటంగా చెప్పేస్తున్నారు!

ప్రతీ మాటలోనూ మీరు చేసే అవమానానికి ఆ హరిజనుడు ఎంత బాధపడతాడో, ఎంత గాయపడతాడో, ఎంత అసహ్యపడతాడో, ఒక్కసారైనా, ఒక్కసారైనా, ఆలోచించారా? మీరు కూడా ఒక మానవుణ్ణి తక్కువ వాడిగానే భావించినప్పుడు ఇక మీరు చేసే కుల నిర్మూలన ఏమిటి?

కులాలు వొదిలేసి ఈ పెళ్ళి వేదికమీద కూర్చున్న మమ్మల్ని పట్టుకుని 'బ్రాహ్మణ యువతీ, హరిజన యువకుడూ' అంటూ మళ్ళీ మమ్మల్ని ఆ కులాల పేర్లతోనే గుర్తించడంలో మీ అభ్యుదయం ఏమిటి? బ్రాహ్మణ కులాన్ని తిరస్కరించిన నేను బ్రాహ్మణ యువతినెలా అయ్యాను? హరిజన కులానికి కట్టుబడని అతను ఇప్పుడు కూడా హరిజనుడెలా అవుతాడు? మనుషులు కులాన్ని వొదిలెయ్యడంలో ఈ సంస్కర్తల కేమీ నమ్మకం లేదా? మనుషుల్ని ఏదో ఒక కులం ద్వారా తప్పితే కులం లేనివాళ్ళుగా

గుర్తించలేరా? కులాన్ని వొదిలేసిన మమ్మల్ని మళ్ళీ పాత కులాల్లో చేర్చడానికి మీకేం హక్కువుంది?

ఇప్పటికైనా అర్థంచేసుకోండి! మాకు కులాలు లేవు. మీ బ్రాహ్మణత్వాల్నీ, హరిజనత్వాల్నీ మాకు అంటగట్టకండి!

మా పెళ్ళిని మేము రెండు కులాల వివాహం గానో, ఒక్క కులం వివాహంగానో, అసలు కులాల మీద జరుగుతున్న వివాహంగానో భావించడం లేదు. నేనూ రాధాకృష్ణా ఒకే ఆఫీసులో పనిచేస్తున్నాం. నాలు గేళ్ళనించీ స్నేహితులుగా వుంటున్నాం. మేమిద్దరం పెళ్ళి చేసుకోవాలని నిర్ణయించుకున్న తర్వాత ఆ సంగతి మా ఇంట్లో చెప్పాను. నా తల్లిదండ్రులు అదిరి పడి అతని కులమేమిటన్నారు. అతనికి కులం లేద న్నాను. మనుషుల్ని కులాలతో గుర్తించడం నీచమనే సంగతి నేనూ రాధాకృష్ణా ఎప్పుడో నేర్చుకున్నాం. మనుషులకు కులాలు ఉంటాయనే సంగతి ఎప్పుడో మరిచిపోయాం. రాధాకృష్ణ కులం ఏమిటో మా వాళ్ళు ఆచూకీ తీశారు. "మాలవాణ్ణి చేసుకుంటావా?" అని నా మీద మండిపడ్డారు.

"అతను 'రాధాకృష్ణ.' నేను రాధాకృష్ణని చేసు కుంటాను. మీరనే ఆ 'మాల' వాళ్ళలో కూడా రాజేశ్వ రావునో, చంద్రశేఖరరావునో చేసుకోను. రాధాకృష్ణ లేని జీవితాన్ని నేను ఊహించలేను" అని చెప్పాను.

నా తల్లి దండ్రులు చాలా తొందరగానే కళ్ళు తెరిచి నా ఇష్టానికి నన్ను విడిచిపెట్టారు. అయితే పెళ్ళి మాత్రం దేవుడి గుళ్ళో చేసుకోవాలన్నారు. అలా వీల్లే దన్నాను.

"నువ్వు కులం లేనివాణ్ణి చేసుకుంటున్నా మేం వొప్పుకోడం లేదా?" అన్నారు.

"మీరు వొప్పుకోడం మీదా, వొప్పుకోకపోవడం మీదా నే నాధారపడడం లేద"న్నాను.

చివరికి నా తల్లిదండ్రులు నా ఇష్ట ప్రకారమే చేస్తా మని వొప్పుకుని పెళ్ళి పెద్దరికం మాత్రం తమకే వది లెయ్యమన్నారు. దానికి మాకేం అభ్యంతరం ఉండ దన్నాను.

అగ్ని దేవుళ్ళనీ, వాన దేవుళ్ళనీ, గాలి దేవుళ్ళనీ పిలిచే మంత్రాల సాంప్రదాయాన్ని తిరస్కరించి ఈ మీటింగు పద్ధతికి వస్తే, ఇక్కడ మంత్రాలు లేవు గానీ, ఆ రకం మూలుగులన్నీ వున్నాయి. ఇక్కడ కులాల్ని వదల్లేని పెనుగులాటలున్నాయి. అంత శ్రమా, అంత డబ్బూ, అంత కాలం, ఇక్కడా ఖర్చవుతున్నాయి. పాత సాంప్రదాయాన్ని అధిగమించినప్పుడే ఇది ఆదర్శ ప్రాయం అవుతుందేమో గానీ, లేకపోతే పీటల పెళ్ళికీ దీనికీ భేదం ఏమీ లేదు. మూడో మార్గం చూసు కోవలిసిందే.

ఈ మీటింగు పెళ్ళిళ్ళ సంగతి మాకెప్పుడూ తెలీదు. ఇక్కడ ఇంతమంది, ఇన్నేసి గంటలు తమ గొప్పలు చెప్పుకుని సరదాగా పెళ్ళికొచ్చిన వాళ్ళ పని పట్టిస్తారనీ, మా పెళ్ళిరోజు ఇంత మంది అమాయ కుల కింత గడ్డు రోజవుతుందనీ మేము ఊహించ లేదు.

హరిజనుణ్ణి చేసుకుంటున్నానని ఇప్పటిదాకా నన్ను పొగడ్తలతో ముంచేశారు. హరిజన కులోద్ధరణ చెయ్యడానికి నేనీ పని చెయ్యడంలేదు. రాధాకృష్ణ హరిజనుడుగాక బ్రాహ్మడైతే కూడా నేను అతన్నే చేసుకునేదాన్ని. మా వివాహం మా స్నేహానురాగాల మీద ఆధారపడ్డదేగానీ నా కులోద్ధరణ మీద కాదు. ఈ పెళ్ళికి నేను చేస్తోన్న సాహసం ఏమీలేదు. మా నాన్న చేస్తోన్న సాహసం అంతకన్నా లేదు. తమ సాంప్రదాయాల్ని ధిక్కరించే నన్నేమీ చెయ్యలేక ఈ పెళ్ళికి అంగీకరించాడు గానీ మా నాన్నకి హరిజనుల మీద ప్రేమ పుట్టుకొచ్చి కాదు."

సుశీల చప్పున ఆగి వాచీ చూసుకుంది "సభలో వారు నన్ను క్షమించాలి. ఒక్క నిమిషం ఎక్కువ మాట్లాడాను" అని ఆగి మైక్ దగ్గర్నించి వెనక్కి వెళ్ళి పోయింది. అంతసేపూ విగ్రహంలా బిగుసుకు కూర్చున్న రాధాకృష్ణని చూస్తూ "హరిజనుడూ! లే. పోదాం" అని నవ్వింది.

సభ నిశ్శబ్దం!

జనం లేనంత నిశ్శబ్దం!

మైక్ ఖాళీగా వుంది! అయ్యో! మైక్ ఖాళీ!

ఆరేసి గంటలు ఉపన్యసించగల ఆరుగురు మహా వక్తల ముందు మైకు ఎంత ఖాళీగా వుందో!

[1978 జనవరి 'ప్రజాసాహితి' మాసపత్రిక నించి] ★